

Іванна ЩЕРБАЙ

Національний університет “Львівська політехніка”,
асистент кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
ivanna.r.shcherbai@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-0868-3411

ЗАКОНОМІРНІСТЬ У ВИКОРИСТАННІ МЕТАФІЗИЧНИХ НОРМ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ

<http://doi.org/10.23939/law2024.44.355>

© Щербай І., 2024

Людська гідність зумовлена природним правом, яке обов’язкове для практичного життя. Тому зв’язок умов життя з природними нормами є закономірністю. Адже мікрокосмос у макрокосмосі діє завдяки природно-надприродним нормам, подібно до руху космічних кораблів у Всесвітньому просторі. Невикористання цих вищих правових норм людської гідності призведе до загибелі, знищення умовного біологічного космічного корабля. Цей об’єктивний зв’язок, правові характеристики у практичному житті часто недооцінюються.

Природне право формує використання людиною догматів у процесі її життя і впродовж життя людина творить певні звичаї, традиції, а саме звичаєве право.

Звичаєве право – це влада народу, яка склалася віками і відображена в народних звичаях, та сама моральна сила, яка так поширена в наш час. Важливим аспектом використання основних принципів людської гідності в контексті онтологічних обов’язків є формування порівняно ціннісної поведінки, способу життя та виховання особистості. Військова освіта відіграє ключову роль у житті кожної людини, адже саме батьки формують нас такими, якими ми є, даючи нам усе найкраще, що ми маємо. Їхні поради, вказівки та прохання можуть бути дуже корисними, оскільки вони мають життєвий досвід і часто знають, що може бути найкращим для нас. Водночас важливо не забувати про власну думку, адже в разі невдачі в ситуації, коли ми керувалися порадами батьків, відповідальність лягає і на них. Тому до ваших слів варто прислухатися, але остаточне рішення і відповідальність завжди потрібно брати на себе. З часом суспільство змінюється, і те, чого батьки не розуміють, може здаватися небезпечним, що може вплинути на наше рішення і навіть на наше подальше життя.

Ми повинні стати духовними воїнами, які відстоюють добро і борються зі злом. Кожен із нас має показувати приклад, що добро сильніше. Хоча ми не можемо повністю знищити зло, якщо воно має онтологічну природу, наше завдання – мінімізувати його. Це допоможе врівноважити всесвіт своїми діями та залишити гідний приклад майбутнім поколінням.

Ключові слова: звичаєве право, онтологічно-правові константи, Козацька доба, людська гідність, закон, мораль, суспільство.

Постановка проблеми. Варто детальніше розглянути використання онтологічних догматів у житті людини та їхнє значення, адже вони мають великий вплив на кожного з нас.

Використання природних констант не потребує реформування для досягнення добра. Захист і підтримка добра обґрунтовуються на організаційній впевненості та гарантованій цінності, що базується на природних нормах, які не потребують доказів. Благодійність, як найвищий рівень природно-нормативної сили, може стати потужною дією в цьому напрямі. Добро не потребує примусових норм чи втручання, адже воно виявляється сильнішим за зло, навіть справедливе, якщо стикається з нечестністю, приниженням чи терпінням.

Аналіз дослідження проблеми. Важливі питання, які стосуються цієї проблематики, досліджує чимало науковців та відомих людей, серед яких І. Терешко, С. Сливка та інші.

Мета статті – дослідити використання онтологічних догматів та закономірність у використанні метафізичних норм людської гідності.

Виклад основного матеріалу. Поняття людської гідності постійно розвивається, відображаючи зміни в суспільстві та свідомості людей. Подібно до сипучих пісків, він формується та змінюється під впливом історичних, культурних та соціальних факторів. Коріння цієї концепції сягає глибокої давнини, коли люди почали усвідомлювати свою значущість у суспільстві. Сьогодні людська гідність – це набір цінностей, які визначають те, ким ми є і як ми ставимося один до одного.

Перш ніж говорити про закономірності, варто уточнити, що ми розуміємо під метафізичними нормами людської гідності. Це норми, які виходять за межі емпіричного досвіду і базуються на певних філософських чи релігійних переконаннях щодо сутності людини. Вони визначають, якою має бути людина, які цінності вона має сповідувати та які права має.

Закономірності у використанні метафізичних норм можна умовно поділити на:

– історичні: метафізичні норми людської гідності змінювалися в ході історії залежно від культурного, релігійного та філософського контекстів. Наприклад, в античності гідність часто асоціювалася з громадянством й участю в політичному житті, тоді як у середні віки вона асоціювалася з божественною природою людини;

– культурні: різні культури мають свої унікальні уявлення про людську гідність. Наприклад, східні культури часто наголошують на колективістській природі людини та її стосунках із суспільством, тоді як західні культури надають більше уваги правам особистості;

– релігійні: релігії відігравали і відіграють значну роль у формуванні уявлень про людську гідність. Релігійні вчення часто забезпечують моральні основи для захисту людської гідності та визначають, які дії є гідними, а які ні;

– філософські: різні філософські школи пропонують свої концепції людської гідності. Наприклад, кантіанство підкреслює автономію людини як основу її гідності, а утилітаризм пов'язує гідність зі здатністю відчувати задоволення й уникати страждань;

– соціальні: соціальні зміни, такі як революції, війни, технічний прогрес, також впливають на уявлення про людську гідність. Наприклад, права людини, які у XX столітті стали загальнолюдською цінністю, є результатом тривалої боротьби за визнання гідності кожної людини;

– політичні: різні політичні ідеології мають різні уявлення про те, як забезпечити захист людської гідності. Лібералізм, соціалізм, консерватизм – кожна з цих ідеологій пропонує свої відповіді на це запитання.

Людська гідність і звичаєве право є двома фундаментальними поняттями, які тісно переплетені та впливають одне на одне. Розуміння цього зв'язку є ключовим для розуміння еволюції правових систем і розвитку суспільства.

На українських землях звичаєве право існувало ще до появи писаного права. В його основі лежала моральна сила національних звичаїв, які впродовж століть зберігали свою сталість, а також історична, культурна та національна самобутність. В інший період пізнього феодалізму ні законо-

давство на українських землях, ні діяльність судів не визнавали звичаєвого права, незважаючи на те, що в деяких випадках воно виражало політику як гетьманщини, так і царського уряду. Це можна пояснити тим, що норми звичаєвого права в регулюванні суспільних відносин і поведінки громадян проникли в адміністративний, публічний і кримінально-правовий процес. Вони передбачали систему органів влади, впливали на встановлення, права та обов'язки громадян на місцях і без змін враховувалися всіма кодифікаторами [1].

Добрим прикладом виховання дітей стане Козацька доба, де утвердилась етнопедагогіка. Козацька педагогіка є чудовим прикладом ефективної системи виховання. Вона формувала особистості, які поєднували в собі фізичну силу, розум, моральні цінності та патріотизм. Проте розглянемо цей приклад докладніше, щоб зрозуміти, які аспекти козацького виховання можуть бути актуальними для сьогодення. Основні принципи козацької педагогіки:

– фізичний та духовний розвиток: велику увагу козаки надавали фізичній підготовці, але не забували і про духовний розвиток. Релігійні цінності, повага до старших, любов до рідної землі – все це було невід'ємною частиною виховання;

– колективізм і взаємодопомога: козаки жили великими громадами, де панував дух взаємодопомоги. Кожен козак відчував свою належність до громади і був за неї відповідальний;

– волелюбність і незалежність: козаки були вільними людьми, які цінували свою незалежність. Виховували ініціативу, відповідальність за свої вчинки та вміння приймати рішення;

– патріотизм і любов до рідної землі: захист Батьківщини був священним обов'язком кожного козака. Виховували любов до рідного краю, його історії та культури;

– практичні навички: козаки мали різноманітні практичні навички, потрібні для виживання в складних умовах. Вони вміли обробляти землю, будувати, лікувати, користуватися зброєю.

Значний вплив на розвиток української етнопедагогіки мала Козацька доба. Історичні дані свідчать про високий рівень родинного виховання козаків, яке ґрунтувалося на засадах козацької духовності, народної педагогіки, християнської моралі, а також національних традицій і звичаїв. У цей період у кожній козацькій родині панував культ Батька, Матері, Баби та Діда, Роду, Народу, Роду та Батьківщини. Козацькі родини вирізнялися рівноправністю чоловіків і жінок, демократичними принципами та глибокими релігійними традиціями, що позитивно впливало на виховання дітей. Козацька педагогіка відводила батькові роль захисника особистої незалежності та свободи, охоронця духовно-моральних цінностей родини та роду, а також творця історії. Дітей виховували так, щоб вчинки і слова батька сприймалися як свята історична нитка, переривання якої вважалося тяжким гріхом. Козацька мати, окрім виховання мужності та рішучості, виховувала у своїх синах почуття милосердя, гуманізму та готовності прийти на допомогу. Ідеалом жінки в цей період вважалася Діва Марія, яка впливала на виховання дівчаток, формувала в них вірність, милосердя, порядність, толерантність і відданість Батьківщині та родині. Педагогіка наголошувала на важливості родинного затишку, щасливого сімейного життя та виховання дітей на благо сім'ї, громади та країни. Стан української родини був нерозривно пов'язаний з історичною долею України. У середині XIX століття економічний розвиток України пішов на спад, що призвело до розорення сільського господарства, зuboжіння сімей та їх безправного становища. Наприкінці століття багато українців у пошуках кращої долі були змушені емігрувати до різних країн, таких як Аргентина, Бразилія, США, Канада та Австралія. Проте навіть далеко від рідної землі українські родини продовжували виховувати своїх дітей справжніми патріотами, навчали їх рідної мови та культури [2, с. 9].

Використання природних констант не потребує реформування для добра. На споживання та захист добра витрачаються організаційна впевненість, гарантія цінності в бездоказових природних нормах. Як вищий ступінь природно-нормативної сили благодійність може отримати активну дію в цьому напрямку. Не потрібне для благодаті нормування, не потрібна примусовість – виявилось сильнішим добро за зло, незважаючи, можливо, на покору несправедливості, на приниження, терпіння тощо. Можуть знецінитися онтологічно-правові константи і приєднатися до зла,

без благодаті в захисті добра. Відбувається це саме тоді, коли вольова діяльність людини скерована саме на зло, безпосередньо на злі наміри. Відповідно потрібно дослідити, чи людина, як борець проти зла, мала благодать, мала право на таку діяльність, чи вона зробила все тільки особисто для себе в питаннях споживання онтологічно-правових догматів. Своєрідним природним дозволом, паспортом на боротьбу зі злом є благодать, тому вона не збігається з онтологічно-природними догматами, хоча й використовується людиною у цій діяльності. Може вступати в боротьбу зі злом тільки людина, яка вірить, у протилежному разі така дія повернеться для неї бумерангом, оскільки перемогти зло людина не може, а може тільки зменшити його дію [3, с. 143].

Люди мають творити добро не під примусом, не тому, що так роблять інші, а тому, що самі відчули в собі поклик до добра. Люди повинні пробуджувати добро в собі і не забувати, що всі ми народжуємось добрими, адже нас створив Бог, а Він злого й недоброго не творить.

Ідея про те, що добро є внутрішнім покликом, а не зовнішнім примусом, надзвичайно цінна для освіти. Вона пропонує альтернативу авторитарним методам, заснованим на страху покарання або бажанні отримати винагороду. На практиці цей підхід доцільно застосовувати так:

– мотивація (замість того, щоб зосереджуватися на негативних наслідках поганої поведінки, важливо наголошувати на позитивних аспектах добрих вчинків. Діти мають розуміти, що доброта дає радість не тільки іншим, а й їм самим);

– емпатія (здатність розуміти інших людей і співчувати їм. Коли дитина вчиться ставити себе на місце іншого, вона природно починає відчувати бажання допомагати і робити добро);

– приклад (діти наслідують поведінку дорослих, тому батьки та вчителі мають бути для них прикладом доброти, милосердя та справедливості);

– довіра (в атмосфері довіри діти почуваються в безпеці та вільно висловлюють свої почуття. Це сприяє розвитку їхньої внутрішньої мотивації до добра);

– заохочення (діти мають мати можливість приймати власні рішення та відповідати за свої дії. Це допомагає їм розвинути почуття власної гідності та відповідальності за свої вчинки);

– навчання (найкращий спосіб навчити дитину доброти – це дати їй можливість відчути позитивні емоції, пов'язані з добрими вчинками. Наприклад, можна заохотити дітей допомагати іншим, брати участь у волонтерських проєктах).

В активному процесі та інтенсивному використанні догм природного права можуть відбуватися зловживання, які не тільки не дають очікуваного результату, а й порушують гармонію в реалізації прав людини, встановлених як мета інтелектуальної соціальної поведінки та суб'єктивних прав у загальне зловживання природними догмами. Це відбувається внаслідок недосконалості людської природи, невмілого виконання обов'язків, прагнення до матеріального способу життя, а також через формування спотворених моделей соціальної поведінки та інших неприродних факторів, пов'язаних зі злом. Треба зазначити, що чим більше відбувається зловживання, тим більше зростає агресія до онтологічних і правових догм. Використання цих догм на зло руйнує природну правову систему Всесвіту та негативно впливає на нормативний стан взаємовідносин між людьми, завдаючи духовної шкоди, яка не зникає безслідно. Якщо негативні наслідки проявляються не відразу, то з часом вони однаково позначаються на житті винного або всього його оточення. Релігійно-правова естетика покликана блокувати зловживання догмами природного права [3, с. 143–144].

Прикладами зловживань є випадки, описані в Кримінальному кодексі, зокрема зловживання службовим становищем. Подібні дії порушують баланс прав людини, що часто відбувається через неналежне виконання особистих обов'язків, перевагу матеріальних інтересів та інших негативних суб'єктів, пов'язаних з моральними порушеннями.

За статтею 364 Кримінального кодексу України кваліфікується умисне використання службовою особою, яка має владні повноваження, всупереч інтересам служби свого права висувати вимоги і приймати рішення, обов'язкові для інших фізичних або юридичних осіб, зловживанням владою. Таке зловживання може бути вчинене як представником влади, так і посадовою особою, яка ви-

конує організаційно-розпорядчі функції, оскільки вона також має владу над своїми підлеглими. Використання службовою особою своїх прав і можливостей за призначенням всупереч інтересам служб визнається зловживанням службовим становищем. Це поняття є більш важливим, оскільки охоплює зловживання владою, коли посадова особа, яка має певні права та можливості, використовує їх всупереч інтересам служби. Зловживання владою або службовим становищем передбачає наявність зв'язку між статусом винного та його поведінкою, що виявляється у протиправних діях чи бездіяльності. Будь-якою формою зловживань посадова особа намагається погіршити своє становище, яке містить як законодавчо встановлені повноваження, так і реальні можливості, які надає йому авторитет посади. Термін "всупереч інтересам служби" свідчить про те, що посадова особа нехтує покладеними на неї законом чи іншими нормативно-правовими актами обов'язками та діє їм всупереч, незважаючи на службові інтереси. До інтересів служби належать насамперед інтереси держави загалом, а також інтереси конкретного органу, підприємства, установи чи організації, які не претендують на інтереси держави. Дії, вчинені всупереч інтересам служб, визнаються такими, що здійснюються у вузьковідомчих інтересах на шкоду загальнодержавним інтересам або інтересам інших підприємств, установ і організацій [4].

Саме такі негативні чинники згубно впливають на природно-правову систему Всесвіту. Люди часто забувають, що будь-яке, навіть найменше, зло в майбутньому призведе до більшого зла. Саме через таке взаємини між людьми втрачають свою силу, люди просто зневірюються в добрі, а мало б бути навпаки. Тільки завдяки певним релігійним нормам люди згадують про добро.

Сутність релігійно-правової естетики виникає з того, що онтологічні догми мають використовуватися на чуттєво-природному рівні. Цей рівень досягається через релігію, яка забезпечує гармонійне єднання вищих метафізичних почуттів і їх єднання з вірою, що відображає онтологічну реальність. Життєва дійсність часто сприймається нерівномірно, без урахування естетичних законів, з певними вигодами, тобто в контексті зла. Тому, користуючись онтологічно-правовими догмами, людина гармонізує свої почуття в царині добра та правової естетики. Самостійно впоратися з естетичними почуттями буває складно, тому доцільніше це робити в релігійному контексті. Релігія, окрім метафізичних обґрунтувань, спирається на земні реалії та цінності, такі як звичаєве право, моральні норми, сімейний мікроклімат. Найвагоміші результати релігійно-правової естетики виявляються в регулюванні тіньового життя людини, її внутрішнього (невідомого іншим) світу та дбайливої діяльності. Тут важливо не тільки зберегти стабільність, а й не допустити руйнування рівноваги, активно і сміливо використовуючи онтологічні та правові догми і втілюючи ознаки природного права в універсальне життя [3, с. 144].

Яскравим прикладом вважаємо Церкву, адже саме там людина зможе гармонізувати свої почуття у сфері добра. Оскільки самим справитись з естетичними почуттями складно, на допомогу нам приходять релігійний вимір. Саме у храмі ми відновлюємо свій внутрішній світ. Проте люди часто забувають про релігію, відкладають її на другий план, що згубно на них впливає. Церква відіграє важливу роль у житті багатьох людей, допомагаючи їм знайти внутрішню гармонію та сенс життя. Треба навести приклади, чому Церква вважається місцем гармонії:

- спільні цінності: Церква пропонує систему цінностей, вірувань і ритуалів, які об'єднують людей і створюють відчуття належності до спільноти. Це допомагає людям відчутти себе частиною чогось більшого, ніж вони самі;
- емоційна підтримка: у Церкві люди можуть поділитися своїми почуттями, переживаннями, отримати підтримку та співчуття;
- внутрішній мир: релігійні практики, такі як молитва, медитація та сповідь, допомагають людям заспокоїтися, зосередитися на важливих речах і знайти внутрішній мир;
- сенс життя: релігія пропонує відповіді на фундаментальні питання про життя, смерть, сенс буття. Це допомагає людям почуватися впевненіше та знайти своє місце у світі.

Однак це не єдиний шлях до саморозвитку. Важливо пам'ятати, що кожна людина має право обирати свій шлях і знаходити те, що дає їй радість і спокій.

Висновки. Отже, питання використання правових характеристик людської гідності у виконанні онтологічних обов'язків є досить забутим у наш час. Прикладом використання природно-правових норм усередині держави є політичні діячі. Вони мають право запроваджувати ціннісні норми, прийняті для всіх. Важливо відзначити, що політична влада повинна діяти на благо людей, запроваджуючи закони, які базуються на моральних цінностях. На жаль, у сучасному суспільстві багато людей втрачають внутрішню гармонію, що негативно позначається на їхньому житті. Тому можна виділити категорії, які потребують удосконалення:

– забуті юридичні характеристики людської гідності: в сучасному світі часто забувають про фундаментальні правові характеристики людської гідності. Поспіх, матеріальні цінності та індивідуалізм часто запліщують очі на глибші питання про сенс життя, справедливість і гідність кожної людини;

– політики як носії природно-правових норм: політики як представники народу покликані захищати інтереси своїх громадян і створювати умови для їхнього гідного життя. Вони мають базуватися на природних правових нормах, які визнають невід'ємні права кожної людини;

– співвідношення між правом, мораллю та політикою: закони мають базуватися на моральних цінностях. Проте між правом, мораллю та політикою існує складний зв'язок. Часто точаться дискусії про те, які моральні цінності мають бути основою законодавства і як їх тлумачити;

– втрата внутрішньої гармонії: справді, багато сучасних людей відчувають внутрішню дисгармонію, яка негативно впливає на їхнє життя. Це може бути пов'язано з різними факторами, з поміж яких соціальна нерівність, екологічні проблеми, брак сенсу життя тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія держави і права України: курс лекцій (1996) / О. О. Шевченко та ін.; ред. В. Г. Гончаренко. Київ: Вентурі, 288 с.
2. Терешко І. Г. (2010). Традиційне родинне виховання українців: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Умань: РВЦ "Софія", 239 с.
3. Сливка С. С. (2014). Проблеми філософії права: навч. посіб. Київ: Ліга-Прес, 160 с.
4. Коментар до Кримінального кодексу України. *Юридичні послуги online*. URL: <http://jurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/361.php> (Дата звернення: 22.09.2024).

REFERENCES

1. *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy* [History of the state and law of Ukraine]: kurs lektsii / O. O. Shevchenko ta in.; red. V. H. Honcharenko. Kyiv: Venturi, 1996. 288 p. [In Ukrainian].
2. Tereshko, I. H. *Tradytsiine rodynne vykhovannia ukraintsiv* [Traditional family upbringing of Ukrainians]: navch. posib. dlia stud. VNZ. Uman: RVTs "Sofiiia", 2010. 239 p. [In Ukrainian].
3. Slyvka, S. S. *Problemy filosofii prava* [Problems of the philosophy of law]: navch. posib. Kyiv: Liha-Pres, 2014. 160 p. [In Ukrainian].
4. *Komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Commentary on the Criminal Code of Ukraine]. Yurydychni posluhy online. Retrieved from: <http://jurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/361.php> (Accessed: 22.09.2024). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 24.09.2024 р.

Ivanna SHCHERBAI

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Assistant Professor of the Theory of Law
and Constitutionalism Department
ivanna.r.shcherbai@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-0868-3411

REGULARITY IN THE USE OF METAPHYSICAL NORMS OF HUMAN DIGNITY

Human dignity is determined by natural law, which is mandatory for practical life. Therefore, the connection of living conditions with natural norms is a regularity. After all, the microcosm in the macrocosm operates thanks to natural and supernatural norms, similar to the movement of spaceships in universal space. Failure to use these higher legal standards of human dignity leads to the death, destruction of a conditional biological spacecraft. This objective existing relationship, legal characteristics, are often underestimated in practical life.

Natural law forms the use of human dogmatics in the course of its life and during the life of a person to create certain customs, traditions, namely customary law.

Customary law is the power of the people, which has developed over the ages and is reflected in popular customs, the same moral force that is so widespread in our time. An important aspect of using the basic principles of human dignity in the context of ontological duties is the formation of the most valuable behavior, lifestyle and personality education. Military education plays a key role in everyone's life, because it is our parents who make us who we are by giving us the best that we have. Advice, guidance and requests can be very helpful because they have life experience and often know what might be best for us. At the same time, it is important not to forget about your own opinion, but in case of failure in a situation where we were guided by the advice of our parents, the responsibility falls on them as well. Therefore, it is worth listening to your words, but the final decision and responsibility must always be taken upon yourself. Over time, society changes, and what parents do not understand can seem dangerous, which can affect our decision and even our future life.

We must become spiritual warriors who stand up for good and fight against evil. Each of us must set an example that good is stronger. Although we cannot completely eliminate evil, if it is ontological in nature, our task is to minimize it. This will help level the whole world with your actions and leave a worthy example for the future generation.

Keywords: customary law, ontological and legal constants, the Cossack era, human dignity, legislation, morality.